

Katowice, 30.01.2024

Ewa Bielska, dr hab. prof. UŚ
Instytut Pedagogiki
Uniwersytet Śląski
ewa.bielska@us.edu.pl

Recenzja pracy doktorskiej

Autor: mgr Chen Goldberg

Tytuł pracy: Approach to Learning of students in teachers' training institutions in Israel and its relation to their cultural dimensions. Career choice motives, and academic experience

**Poznań 2023, s. 475 (z Aneksem) Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
Wydział Studiów Edukacyjnych**

Promotor pracy: dr hab. prof. UAM Daria Hejwosz-Gromkowska

Promotor pomocniczy: dr Anna Mańkowska

W odpowiedzi na uchwałę Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogiki Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, powołującej mnie do pełnienia funkcji recenzenta rozprawy doktorskiej Pana mgr Chena Goldberga przedstawiam szczegółową recenzję dysertacji.

Przedstawione w rozprawie doktorskiej analizy zogniskowane zostały na zagadnieniach Podejścia do Uczenia się¹ studentów w instytucjach kształcenia nauczycieli w Izraelu. Autor analizuje przedmiot badań uwzględniając komponenty takie jak przynależność etniczna studentów, ich cechy demograficzne, wymiary kulturowe (w nawiązaniu do teorii Gerta Hofstede), motywy wyboru zawodu nauczyciela oraz sposób postrzegania instytucji kształcącej. Doktorant przyjmuje perspektywę społeczno-kulturową obejmującą zagadnienia edukacji, związanych z nią ścieżek kariery, szans odniesienia sukcesu edukacyjnego, antycypowanej satysfakcji zawodowej, nawiązuje przy tym do problematyki społeczno-kulturowych czynników ryzyka marginalizacji i deprivacji w sferze edukacyjnej. Autor

---

¹ Zgodnie z konwencją przyjętą w rozprawie doktorskiej pojęcie „Podejście do Uczenia się” (Approach to Learning) w sytuacji, gdy jest ono odnoszone do teorii, na której Pan mgr Chen Goldberg bazuje w badaniach własnych, zapisuję w recenzji dużą literą.

traktuje edukację jako jeden z podstawowych zasobów społecznych i indywidualnych, jako kapitał kulturowy warunkujący indywidualny dobrobyt, satysfakcję życiową i sprawczość, a także w perspektywie zbiorowej - jako jeden z istotnych składników społeczeństwa postindustrialnego.

Społeczny, kulturowy i gospodarczy kontekst przedstawionych w rozprawie badań stanowi Izrael. Doktorant podkreśla etniczne i kulturowe zróżnicowanie populacji tego kraju i przyjmuje, że komponenty kulturowe są istotnymi czynnikami różnicującymi elementy karier edukacyjnych przedstawicieli poszczególnych grup etnicznych i kulturowych (zsekularyzowanych Żydów, ultra-ortodoksyjnych religijnych Żydów, Arabów – w tym Chrześcijan, Muzułmanów, Druzów, Żydów z Etiopii). Autor podkreśla potrzeby angażowania działań z obszaru polityki społecznej w realizację celów wyrównywania szans edukacyjnych, a także eksponuje znaczenie postaw nauczycieli jako aktywnych, zaangażowanych podmiotów sprzyjających zmianom społecznym służącym wyrównywaniu szans uczestnictwa społecznego przedstawicielom grup społecznych o różnym ulokowaniu stratyfikacyjnym.

Przedstawione w dysertacji analizy mają charakter interdyscyplinarny, Autor korzysta z danych (ujęcia teoretyczne, badania empiryczne) z obszaru pedagogiki (i szeroko rozumianych studiów edukacyjnych), socjologii, psychologii społecznej. W rozprawie doktorskiej Autor odwołuje się m.in. do teorii Davida Kolba, Gerta Hofstede, Jamesa Colemana.

*

Struktura rozprawy jest prawidłowa, typowa dla tej formy prezentacji prac naukowych. Rozprawa składa się z trzech głównych części – pierwsza zawiera teoretyczne podstawy badań (rozdziały 1-3), w drugiej Autor przedstawia podstawy i założenia metodologiczne badań własnych oraz szczegółową charakterystykę komponentów procesu badawczego (rozdział 4). W trzeciej części zaprezentowane zostały dane empiryczne uzyskane przez Autora w trakcie badań własnych, a także ich statystyczna analiza i interpretacja wyników (rozdział 5). Rozprawę kończy wyodrębniony rozdział (6) zawierający wnioski z przeprowadzonych badań. Na strukturę rozprawy składają się także: *Spis treści*, *Spis tabel*, *Spis rycin*, *Wstęp*, *Bibliografia* (licząca 450 pozycji) oraz *Załączniki*.

W pierwszej części rozprawy Autor przedstawia teoretyczne podstawy badań własnych. Część ta składa się z trzech rozdziałów podzielonych na podrozdziały. W pierwszym rozdziale, którego tytuł brzmi: „Theoretical Background” („Tło teoretyczne”) zostały wyodrębnione trzy

podrozdziały: „Approaches to Learning of students in higher education” („Podejścia studentów do uczenia się”), „Culture and cultural dimensions” („Kultura i wymiary kulturowe”) oraz „Socio-Cultural issues of education” („Społeczno-kulturowe konteksty edukacji”). W tej części rozprawy Autor przedstawia teoretyczne umiejscowienie kategorii Podejścia do Uczenia się. Autor prezentuje to pojęcie na tle klasycznej myśli filozoficznej związanej z procesem uczenia się, a w dalszej części prezentuje jego współczesne, nowoczesne umiejscowienie (w latach ‘70). Autor przedstawia dwa podejścia badawcze do analizy procesu uczenia się, zogniskowane są one na stylach uczenia się (zakorzenione w teorii Kolba) i podejścia uczniów/studentów do uczenia się. Jako teoretyczną podstawę badań Autor przyjmuje perspektywę Podejścia do Uczenia się (*Approach to Learning - ATL*), uzasadniając ten wybór przedstawia szczegółową charakterystykę obu modeli, dokonuje ich krytycznej analizy, porównuje je i odnosi obie podstawy teoretyczne i specyficzne dla nich zmienne do charakterystyki koncepcji realizowanych badań własnych. Wybór podstawy teoretycznej jest zatem w pełni intencjonalny i refleksyjny. Następnie Autor przedstawia trzy wartości zmiennej wyodrębnione w ramach kategorii Podejścia do Uczenia się, którymi są: Powierzchowne Podejście do Uczenia się (*Surface ATL*), Głębokie Podejście do Uczenia się (*Deep ATL*) oraz Podejście do Uczenia się Ukierunkowane na Osiągnięcia (*Achieving ATL*). Autor podkreśla, że perspektywa ta uwzględnia dwa podstawowe elementy istotne z punktu widzenia koncepcji badań własnych, są nimi: intencje studentów związane ze studiowaniem i uczeniem się (motywy i cele) oraz strategie organizowania procesu uczenia się, jakie studenci wdrażają, aby osiągnąć założone cele. Wykorzystując model ATL, autor uwzględnia w procesie badawczym zmienne związane ze specyficznymi atrybutami kontekstu społecznego, kulturowego, ekonomicznego socjalizacji oraz kształcenia studentów. Uzupełniając analizy dotyczące Podejść do Uczenia się, Autor (w oparciu o opublikowane wyniki badań) przedstawia czynniki warunkujące je, które lokuje w obrębie trzech kategorii: 1) cechy uczniów, 2) cechy poszczególnych dyscyplin i kierunków studiów, 3) styl nauczania oraz środowisko uczenia się. Pierwsza kategoria obejmuje czynniki, takie jak: wiek uczniów i ich dojrzałość umysłowa, płeć, cechy osobowości (uwzględniając wyniki w zakresie otwartości na doświadczenia, ekstrawersji, sumienności, życzliwości, stabilności emocjonalnej, świadomości metapoznawczej, pewności siebie, poczucia własnej wartości), postrzeganie przez studentów znaczenie uczenia się, kompetencje samodzielnego regulowania przebiegu procesu uczenia się. W drugiej kategorii Autor lokuje następujące czynniki: etap studiów, studiowana dyscyplina, praktykowanie zewnętrznych interwencji związanych ze strategiami studiowania. Z kolei do trzeciej kategorii Autor zalicza czynniki doświadczeniowe, związane z relacjami z rówieśnikami, nauczycielami, cechami instytucji

edukacyjnej i atrybutami realizowanego w niej procesu kształcenia. Zamykając tę część podstaw teoretycznych Autor przedstawia krytyczną analizę badań dotyczących Podejścia do Uczenia się (ATL).

Kolejna część analiz teoretycznych związana jest z kontekstem kulturowym Podejścia do Uczenia się. Autor rozpoczyna prezentację tego zagadnienia od przeglądu definicji pojęcia „kultura”. Nawiązując do badań Gerta Hofstede, Pan mgr Chen Goldberg podkreśla interdyscyplinarny status tego pojęcia oraz jego znaczenie dla studiów nad organizacjami (m.in. dotyczących postaw wobec nich, wartości im przypisywanych) oraz dla studiów prowadzonych w nurcie nauk o edukacji (dotyczących m.in. stylów uczenia się, ideologii edukacyjnych, efektów kształcenia, wartości transmitowanych w procesie kształcenia). Następnie Autor nawiązuje do sześciu wymiarów charakteryzujących kulturę według modelu Gerta Hofstede, którymi są: Dystans Władzy, Unikanie Niepewności, Indywidualizm vs. Kolektywizm, Męskość vs. Kobiecość, Długoterminowa i Krótkoterminowa Orientacja na Przyszłość oraz kategoria dodatkowa - Pobłażanie vs. Powściągliwość. Przedstawia także wyniki diagnozy dotyczącej intensywności (natężenia) poszczególnych kategorii w społeczno-kulturowej strukturze społeczeństwa izraelskiego (z wyjątkiem wymiaru Pobłażanie vs. Wstrzemięźliwość, co Autor uzasadnia brakiem wiarygodnych danych empirycznych w źródle, z którego korzysta). Autor podkreśla adekwatność teorii Gerta Hofstede’a do badań nad zagadnieniami edukacyjnymi (np. procesem uczenia się, stylami uczenia się, efektami uczenia się, publicznymi wydatkami na edukację), w których uwzględniane są czynniki kulturowe. Następnie, odwołując się do pracy Jerome’a Brunera Pan mgr Chen Goldberg przedstawia system edukacyjny jako pochodną kultury, w której jest umiejscowiony, wskazuje także na istotność zagadnień związanych z wielokulturowością i międzykulturowością w edukacji realizowanej w kontekście społeczeństwa etnicznie zróżnicowanego. Następnie Autor analizuje motywy podjęcia decyzji o studiowaniu i karierze nauczycielskiej, wyodrębnia w tym kontekście czynniki wewnętrzne, zewnętrzne i interpersonalne wpływające na karierę edukacyjną, podkreśla wagę kapitału społecznego i kulturowego oraz przedstawia egzemplifikacje wyników badań dotyczących edukacyjnych doświadczeń akademickich izraelskich studentów o różnym pochodzeniu kulturowym.

W drugim rozdziale, którego tytuł brzmi: „Teachers’ training in Israel – a socio-cultural development, challenges, an investment overview” („Kształcenie nauczycieli w Izraelu – rozwój społeczno-kulturowy, wyzwania, inwestycje”) Autor wyodrębnia trzy podrozdziały: „Milestones in Israel’s socio-cultural development” („Kamienie milowe w rozwoju społeczno-kulturowym Izraela”), „Socio-cultural challenges in Israel: The ultra-Orthodox Jews and Arab

Community” („Społeczno-kulturowe wyzwania Izraela: Żydzi ultra-Ortodoksyjni oraz społeczność arabska”), „Social Investment as a means of increasing human capital and mitigating Israel’s social change” („Społeczne inwestycje jako środek wzmocnienia kapitału ludzkiego i łagodzenia konsekwencji zmian społecznych w Izraelu”). W tej części rozprawy Pan mgr Chen Goldberg przedstawia społeczno-kulturową charakterystykę Izraela, nawiązuje do zagadnień rozwoju gospodarczego kraju, prezentuje dane demograficzne (m.in. współczynniki dzietności, strukturę wyznaniową społeczeństwa), a także wskazuje na historyczne ułożenie analizowanych zjawisk (Autor wyróżnia trzy etapy wyznaczone istotnymi zdarzeniami w rozwoju Państwa Izrael) i wiąże te elementy z charakterem i specyfiką systemu oświaty oraz uczestnictwem w nim poszczególnych grup kulturowych (ortodoksyjnych Żydów, Muzułmanów, Chrześcijan i Druzów). W odrębnym podrozdziale Autor analizuje edukację w kategoriach inwestycji społecznych (z przypisanymi jej trzema głównymi celami, którymi są: zasoby, przepływ i bufor) oraz w kategoriach kapitału ludzkiego. Analizując inwestycje społeczne w potrzeby dzieci i sferę edukacyjną w Izraelu, a także skupiając się na wybranych wskaźnikach efektów kształcenia (w zakresie czytania, kompetencji matematycznych i przedmiotów ścisłych) Autor prezentuje dane dotyczące Izraela na tle międzynarodowego kontekstu państw OECD.

W trzecim rozdziale zatytułowanym: „Teachers’ training in Israel – an overview of Israeli education system structure, teaching staff, and higher education and teachers’ training institutions” („Kształcenie nauczycieli w Izraelu – charakterystyka struktury systemu edukacyjnego w Izraelu, kadry dydaktycznej oraz instytucji szkolnictwa wyższego i kształcenia nauczycieli”) Autor wyodrębnił trzy podrozdziały: „Structure of the Israeli education system” („Struktura systemu edukacyjnego w Izraelu”), „Teaching staff in Israel” („Kadra dydaktyczna w Izraelu”) oraz „Israeli higher education system and teachers’ training institutions” („Izraelski system szkolnictwa wyższego i instytucje kształcenia nauczycieli”). Autor przedstawia prawne podstawy systemu edukacyjnego w Izraelu, które stanowią: Ustawa o oświacie obowiązkowej (The Compulsory Education Law), Ustawa o oświacie państwowej (State Education Law) oraz Ustawa o szkolnictwie specjalnym (Special Education Act), charakteryzuje strukturę systemu edukacyjnego uwzględniając poszczególne etapy kształcenia, a następnie wskazując na typ szkoły w zależności od podmiotu koordynującego jej funkcjonowanie (państwo, instytucje wyznaniowe), gdzie wyodrębnia oficjalne instytucje oświatowe (official education), „uznane” instytucje oświatowe (the recognized education) oraz instytucje zwolnione z kontroli państwa (exemption institutions). Następnie Autor ogniskuje uwagę na charakterystyce struktury uczniów poszczególnych typów instytucji, uwzględniając ich przynależność etniczną analizuje

ich ulokowanie w poszczególnych typach szkół oraz szanse odniesienia sukcesu edukacyjnego. W odrębnym podrozdziale Autor przedstawia charakterystykę kadr nauczycielskich w Izraelu (biorąc pod uwagę strukturę zatrudnienia w poszczególnych typach szkół oraz uwzględniając cechy demograficzne nauczycieli) a także charakteryzuje ekonomiczne warunki zatrudnienia nauczycieli (przedstawia je na tle warunków w krajach OECD). Część teoretyczną rozprawy kończy podrozdział, w którym Autor charakteryzuje izraelski system kształcenia nauczycieli oraz wynikające z niego konsekwencje alokacyjne.

Pierwszą część rozprawy doktorskiej pana magistra Chena Goldberga, stanowiącą podstawę teoretyczną badań własnych Autora oceniam bardzo wysoko. Autor wyeksponował główne koncepcje teoretyczne istotne z punktu widzenia struktury realizowanych badań własnych, przedstawił obecny stan badań nad eksplorowanym przedmiotem, opisał społeczną, kulturową i ekonomiczną charakterystykę społeczeństwa izraelskiego, stanowiącą kontekst socjalizacji przedstawicieli próby badawczej. Struktura tej części rozprawy jest czytelna, autor dokonuje analizy problemu w sposób logiczny, przechodząc od treści ogólnych do szczegółowych. Cennym elementem rozprawy są przedstawione przez Pana magistra Chena Goldberga krytyczne analizy w odniesieniu do prezentowanych zagadnień (elementów teorii, danych empirycznych przedstawianych jako egzemplifikacje obecnego stanu badań nad przedmiotem). Sposób prowadzenia analiz wskazuje, że Autor ma świadomość zarówno potencjału aplikacyjnego poszczególnych teorii do badań własnych, jak i ich ograniczeń, a w efekcie odwoływanie się do nich w badaniach własnych przez Autora jest wysoce refleksyjne i intencjonalne.

W drugiej części pracy, której odpowiada rozdział 4 zatytułowany „Metodologia” („Methodology”) Pan magister Chen Goldberg przedstawia koncepcję metodologiczną badań własnych. W rozdziale tym Autor wyodrębnił 6 podrozdziałów, zatytułowanych „Cele i zadania badawcze” (Research aims and objectives), „Strategia badawcza i model badawczy” (Research methodological approach and design), „Próba badawcza” (Research sample), „Narzędzia badawcze” (Research instruments), „Przebieg procesu badawczego” (The course of the research), „Analiza uzyskanych danych” (Data analyses). Badania, których wyniki zostały przedstawione w dysertacji mają charakter ilościowy, korelacyjny i bazują na paradygmacie pozytywistycznym oraz indukcyjnym. Celem badawczym jest poznanie Podejścia do Uczenia się studentów instytucji kształcących nauczycieli w Izraelu oraz określenie czynników znaczących z punktu widzenia przebiegu procesu uczenia się. Autor pisze, że w analizie tak określonego przedmiotu zamierza uwzględniać kulturową tożsamość studentów, ich motywów wyboru kierunku studiów oraz postrzeganie jakości doświadczeń akademickich. Następnie

Autor przedstawia główny problem badawczy: „Jaka jest relacja między Podejściem do Uczenia się studentów instytucji kształcenia nauczycieli w Izraelu a wymiarami kulturowymi z jakimi się identyfikują, motywami wyboru kariery w zawodzie nauczyciela oraz postrzeganiem jakości doświadczeń akademickich?” oraz sześć problemów szczegółowych: 1) Jaka jest relacja między wyborem kariery w zawodzie nauczyciela przez studentów instytucji kształcenia nauczycieli a wymiarami kulturowymi, z jakimi się identyfikują? 2) Jaka jest relacja między postrzeganiem doświadczeń związanych z kształceniem akademickim przyszłych nauczycieli a wymiarami kulturowymi, z jakimi się identyfikują? 3) Jaka jest relacja między wyborem kariery w zawodzie nauczyciela a postrzeganiem własnych akademickich doświadczeń przez studentów? 4) Jaka jest relacja między Podejściem do Uczenia się przyszłych nauczycieli a wymiarami kulturowymi, z jakimi się identyfikują? 5) Jaka jest relacja między motywami wyboru kariery przez przyszłych nauczycieli a ich Podejściem do Uczenia się? 6) Jaka jest relacja między postrzeganiem doświadczeń związanych z kształceniem akademickim przyszłych nauczycieli a ich Podejściem do Uczenia się? W odniesieniu do każdego z problemów badawczych Autor skonstruował hipotezy ogólne, o następującej treści: 1) Występuje związek między motywami wyboru zawodu nauczyciela przez studentów instytucji kształcenia nauczycieli a wymiarami kulturowymi, z jakimi się identyfikują 2) Występuje związek między wymiarami kulturowymi a postrzeganiem akademickich doświadczeń edukacyjnych przez studentów, 3) Występuje pozytywna korelacja między motywami wyboru zawodu nauczyciela przez studentów instytucji kształcenia nauczycieli a postrzeganą przez nich jakością doświadczeń akademickich, 4) Występuje związek między podejściem do uczenia się studentów instytucji kształcenia nauczycieli a wymiarami kulturowymi, z jakimi się identyfikują 5) Występuje związek między wyborem zawodu nauczyciela przez studentów instytucji kształcenia nauczycieli a ich podejściem do uczenia się, 6) Występuje związek między postrzeganiem własnych doświadczeń akademickich przez przyszłych nauczycieli a ich podejściem do uczenia się, z każdej z hipotez ogólnych wyprowadzone zostały hipotezy szczegółowe (do pierwszej hipotezy ogólnej odniesione zostały 4 hipotezy, a następnie do drugiej hipotezy – dwie hipotezy szczegółowe, do trzeciej – jedna hipoteza szczegółowa, do 4 hipotezy ogólnej – trzy hipotezy szczegółowe, do piątej hipotezy – 4 hipotezy szczegółowe i do 6 hipotezy - 2 hipotezy szczegółowe). Stosowany w problemach badawczych i hipotezach termin wymiarów kulturowych nawiązuje do teorii Gerta Hofstede i bazuje na komponentach takich jak: dystans władzy, kolektywizm vs indywidualizm, niepewność i unikanie, orientacja długoterminowa oraz męskość vs. kobiecość. W koncepcji badawczej Autor założył zbadanie korelacji między wyodrębnionymi zmiennymi.

Zastosowanym narzędziem badawczymi jest poddany walidacji kwestionariusz zawierający pytania zamknięte, którego struktura obejmuje pięć sekcji korespondujących z poszczególnymi uwzględnianymi w badaniach zmiennymi, są to: metryczka oraz sekcje a) Wymiary kulturowe (obejmuje 26 pozycji); b) Motywy kształcenia się (obejmuje 21 pozycji); c) Jakość doświadczeń akademickich i Podejście do Uczenia się (obejmuje 22 pozycji); d) Podejście do uczenia się (obejmuje 9 pozycji). Do każdej pozycji odniesiona została skala Likerta zawierająca następujące pozycje: w pełni się zgadzam – zupełnie się nie zgadzam (dla sekcji a, b) oraz: zupełnie nie – bardzo mocno (dla sekcji c,d). Uzyskany materiał badawczy został poddany analizie poprzez zastosowanie oprogramowania SPSS wersja 27. Analiza statystyczna materiału badawczego obejmowała wykorzystanie elementów statystyki opisowej (rozkład częstości zmiennych, średnia, odchylenie standardowe), sprawdzanie rzetelności testu poprzez zastosowanie indeksu alfa Cronbacha, w celu sprawdzenia założonych w hipotezach korelacji między zmiennymi Autor posłużył się indeksem Pearsona oraz zastosował wielowymiarową analizę wariancji (MANOVA).

Próbie badawczą stanowili studenci trzech pluralistycznych i świeckich instytucji kształcenia nauczycieli w Północnym Izraelu, N=314. Autor charakteryzuje próbę badawczą uwzględniając zmienne społeczno-demograficzne, takie jak: płeć, wiek, przynależność do grupy etnicznej wyznaczana wyznaniem religijnym, deklarowana religijność, deklarowany status ekonomiczny, stan cywilny (wyróżniając dwie wartości zmiennej: panna/kawaler oraz status małżeński lub inny), posiadanie/brak dzieci oraz etap kształcenia.

Koncepcja metodologiczna badań własnych jest merytorycznie poprawna, została przedstawiona w sposób jasny, poszczególne komponenty są ze sobą spójne. Autor dokładnie charakteryzuje paradygmat badawczy na którym bazuje, a poszczególne elementy procesu badawczego (konstrukcja problemów badawczych, hipotezy, narzędzie badawcze, technika statystycznej analizy danych) są z nim zgodne. Narzędzie badawcze nawiązują do wskaźników analizowanych (ujętych w problemach badawczych i hipotezach zmiennych). Przedstawione techniki statystycznej analizy materiału badawczego są adekwatne do konstrukcji problemów badawczych i hipotez.

W trzeciej części dysertacji, którą stanowi rozdział 5 Autor przedstawia dane uzyskane w toku badań własnych, ich analizę oraz interpretację. Rozdział obejmuje dwa podrozdziały: „Analizy przygotowawcze: związki zmiennych badawczych z charakterystyką pochodzenia społeczno-kulturowego respondentów” (5.1, „Preparatory analyses: research variables associations with respondents’ background characteristics”) oraz „Hipotezy badawcze” (5.2 „Research hypotheses”). W pierwszym podrozdziale Autor nawiązuje do przedstawionego w

części teoretycznej założenia, że stanowiące kontekst socjalizacji cechy środowiska społeczno-kulturowego różnicują doświadczenia edukacyjne uczniów i studentów. Uwzględniając zmienne przynależności etnicznej (Żydzi, Druzowie, Muzułmanie, Chrześcijanie) oraz deklarowanej religijności (sekularność, konserwatyzm religijny, ortodoksja religijna) Autor zestawia je z wynikami dotyczącymi dymensji kulturowych (dystans władzy, niepewność unikanie, kolektywizm, orientacja długoterminowa oraz męskość), a następnie dymensje kulturowe zestawia z kolejnymi zmiennymi społeczno-demograficznymi: wiek, etap kształcenia oraz deklarowany status ekonomiczny. Następnie Autor analizuje relacje między zmienną przynależności etnicznej i poziomem religijności a wartościami zmiennej motywów wyboru zawodu nauczyciela (takimi jak: zdolność wykonywania zawodu, mała trudność wykonywania zawodu, związek zawodu z edukacją, zainteresowania związane z określonym przedmiotem kształcenia, korzyści finansowe, korzyści indywidualne, możliwość wywierania wpływu społecznego), a następnie poszczególne kategorie motywów zestawia ze zmiennymi społeczno-demograficznymi: wiek, etap kształcenia i deklarowany status ekonomiczny. Kolejna analiza dotyczy korelacji między zmiennymi: przynależność etniczna, poziom religijności, wiek, etap kształcenia i status ekonomiczny a zmienną zależną – postrzeganie doświadczeń akademickich, gdzie Autor wyróżnia następujące wartości: uczenie ukierunkowane na zrozumienie, uczenie wspierające, rozumienie studiowanej dyscypliny, wyrównywanie, wsparcie koleżeńskie, konstruktywne informacje zwrotne oraz myślenie krytyczne. W odniesieniu do zmiennej Podejścia do Uczenia się Autor stwierdza, że nie jest ona modyfikowana zmiennymi przynależności etnicznej ani religijności, a raczej jest modyfikowana percepcją doświadczeń edukacyjnymi w instytucji kształcącej, percepcją środowiska edukacyjnego oraz motywami kształcenia się.

W podrozdziale 5.2 Autor przedstawia wyniki badań nawiązujące do postawionych hipotez. Wykorzystując współczynnik korelacji liniowej Pearsona analizuje relacje między uwzględnianymi w hipotezach zmiennymi: dymensje kulturowe a motywy wyboru zawodu nauczyciela. Następnie wykorzystują statystyczną technikę regresji wielorakiej (wielokrotnej) analizuje relacje między zmiennymi niezależnymi (przynależność etniczna, wiek, etap kształcenia, status ekonomiczny, motywy wyboru zawodu nauczyciela oraz wymiary kulturowe) i zmienną zależną: Motywy wyboru zawodu nauczyciela (dane dotyczące pierwszej hipotezy). Następnie Autor w analogiczny sposób przedstawia dane dotyczące relacji między zmienną wartości kulturowych a postrzeganiem doświadczeń związanych z kształceniem akademickim a następnie korelacje między przynależnością etniczną oraz wiekiem, etapem kształcenia i statusem ekonomicznym a motywami wyboru zawodu nauczyciela (dane

dotyczącej drugiej hipotezy). W dalszej części przedmiotem analiz jest korelacja pomiędzy motywami wyboru zawodu nauczyciela a postrzeganym doświadczeniem akademickim oraz relacja między zmiennymi: przynależność etniczna, cechy demograficzne, wymiary kulturowe, motywy wyboru zawodu nauczyciela (zmiennie niezależne) a postrzeganym doświadczeniem akademickim (zmienna zależna) (dane odnoszące się do trzeciej hipotezy). Następnie Autor przedstawia analizę dotyczącą korelacji Pearsona występującą między wymiarami kulturowymi studentów a ich podejściem do uczenia się, a następnie prezentuje dane dotyczące regresji wielorakiej odnoszące się do podejścia uczniów do uczenia się, ich przynależności etnicznej i cech demograficznych oraz wymiarów kulturowych (dane dotyczące hipotezy czwartej). Testując piątą hipotezę Autor przedstawia korelacje między motywami wyboru zawodu nauczyciela a Podejściem do uczenia się oraz wyniki wielorakiej regresji dotyczącej zmiennych: Podejście do uczenia się oraz przynależności etnicznej, cech demograficznych, wymiarów kulturowych i motywów wyboru zawodu nauczyciela (dane dotyczące hipotezy piątej). Rozdział kończy odniesienie do szóstej hipotezy, gdzie Autor przedstawia wyniki korelacji Pearsona między zmiennymi postrzeganie edukacyjnych doświadczeń akademickich i Podejście do Uczenia się oraz prezentuje wyniki regresji wielorakiej dotyczącej zmiennych: Podejście do uczenia się oraz przynależność etniczna, cechy demograficzne, wymiary kulturowe, motywy wyboru zawodu nauczyciela i postrzegane doświadczenia akademickie związane z uczeniem się.

Wyniki badań zostały przedstawione w sposób czytelny, według spójnego modelu, który koresponduje z problemami badawczymi oraz hipotezami, techniki analizy są prawidłowe.

Recenzowaną rozprawę doktorską kończy rozdział 6 zatytułowany „Dyskusja, konkluzje i rekomendacje” („Discussion, conclusion and recommendations”) Autor w sposób usystematyzowany (nawiązując do problemów badawczych i hipotez) przedstawia rozbudowaną interpretację wyników badań, zestawia je i porównuje z dotychczas opublikowanymi wynikami badań o podobnym przedmiocie oraz wskazuje potencjalne dalsze kierunki eksploracji służące wyjaśnieniu zauważonych relacji między zmiennymi. W finalnej części pracy Pan mgr Chen Goldberg przedstawia korespondujące z uzyskanymi wynikami badań własnych implikacje dla działań praktycznych w obszarze edukacji.

**

Recenzowana rozprawa doktorska Pana mgr Chena Goldberga jest oryginalnym i dojrzałym studium zjawisk edukacyjnych analizowanych w interdyscyplinarnej perspektywie

teoretycznej. Autor lokuje eksploracje badawcze w społeczno-kulturowym kontekście społeczeństwa izraelskiego, które tworzy zróżnicowana kulturowo populacja. Wspomniana różnica jest pochodną tożsamości etnicznej, natężenia identyfikacji religijnej oraz skorelowanej z tożsamością etniczną lokalizacji stratyfikacyjnej. W koncepcji badawczej Autor założył zbadanie korelacji między obszernym zestawem zmiennych, takich jak: etniczność, cechy społeczno-demograficzne, wynikające z teorii Gerta Hofstede wymiary kulturowe, motywy podjęcia studiów przygotowujących do pracy w zawodzie nauczyciela, postrzeganie środowiska akademickiego jako przestrzeni nauki oraz Podejście do Uczenia się. Poszukiwanie odpowiedzi na problemy badawcze odwołujące się do tak obszernego zestawu zmiennych wymagają od badacza wysokich kompetencji metodologicznych oraz statystycznych. Posiadanie ich oraz umiejętność posługiwanie się nimi w sposób biegły i na doskonałym poziomie Pan Chen Goldberg przedstawił w przygotowanej dysertacji. Poszczególne części pracy (teoretyczne podstawy badań własnych, koncepcja teoretyczna, analiza uzyskanego materiału badawczego) korespondują ze sobą i tworzą spójną całość. Problemy badawcze i hipotezy są spójne z przyjętym paradygmatem badawczym. Wskaźniki badanych zjawisk w jasny sposób wynikają z teorii, na których Autor bazuje i zostały ulokowane w narzędziu badawczym. Opis statystyczny materiału badawczego został przedstawiony w sposób czytelny. W podsumowaniu Autor przedstawia obszerne wnioski z badań własnych, zestawia uzyskane dane z wynikami dotychczas opublikowanymi w literaturze przedmiotu, wskazuje potencjalne dalsze kierunki badań oraz określa ich znaczenie praktyczno-społeczne.

Wyrażam opinię, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia wszelkie kryteria najwyższej jakości badań, wskazuje na wysokie kompetencje Autora w zakresie analizy danych naukowych oraz na umiejętność formułowania dojrzałych wniosków naukowych. Problem badawczy podjęty przez mgr Chena Goldberga jest interesujący z naukowo- poznawczego punktu widzenia, a także ma niewątpliwą wysoko istotność praktyczno-społeczną. Naukom społecznym od początku ich uprawiania towarzyszyła aspiracja rozwoju, kreowania rzeczywistości społecznej realizującej wzorzec systematycznej poprawy jakości życia populacji i osłabiania ryzyka występowania kryzysów. Z perspektywy czasu i zdarzeń historycznych wiemy, że jest to aspiracja wysoce idealistyczna, ale wiemy też, że wdrażanie w przestrzeni społecznej wysokiej jakości i dostępnych praktyk z obszaru edukacji bazującej na wartościach społeczeństwa obywatelskiego ma znaczenie dla poprawy traktowanego jako wartość kolektywna kapitału kulturowego i społecznego, sprzyja emancypacji, dialogowi i wyrównywaniu szans pełnego i społecznie akceptowalnego uczestnictwa społecznego. Pan magister Chen Goldberg podkreśla w dysertacji znaczenie edukacji jako długoterminowej

inwestycji społecznej, z kolei nauczycieli wskazuje jako potencjalnych aktywnych podmiotów zmian społecznych i kulturowych rozumianych w kategoriach emancypacji społecznej i wspierania pełnego uczestnictwa przedstawicieli różnych grup etnicznych i kulturowych w sferze edukacji, rynku pracy, konsumpcji, dostępu do usług. Nauczyciele funkcjonują w przestrzeni określonej, zastanej polityki społecznej, oświatowej w określonych ramach kulturowych, ale jednocześnie ich kompetencje, postawy, przekonania, wiedza, wartości tworzą potencjalnie sprzyjające emancypacji środowisko edukacyjne szkoły, współkonstruuja codzienne doświadczenia szkolne uczniów oraz współkształtują postawy i światopogląd kolejnych pokoleń będących uczestnikami społeczeństwa obywatelskiego, a także sfery polityki, kultury, ekonomii, gospodarki. Również z tego punktu widzenia skupienie uwagi naukowej na problematyce kształcenia nauczycieli we współczesnych społeczeństwach ma, moim zdaniem, istotne znaczenie, a badania Pana mgr Chena Goldberga w taki nurt badań wpisują się.

Jako konkluzję prezentowanej recenzji wyrażam opinię, że rozprawa doktorska Pana mgr Chena Goldberga pt. „Approach to Learning of students in teachers’ training institutions in Israel and its relation to their cultural dimensions. Career choice motives, and academic experience” stanowi oryginalną analizę poznawczo wartościowego i społecznie istotnego problemu badawczego, przedstawione w dysertacji badania bazują na dojrzałej koncepcji metodologicznej i wskazują na wysokie kompetencje badawcze Autora oraz na świadomość naukową. Z pełnym przekonaniem rekomenduję nadanie Panu mgr Chenowi Goldbergowi stopnia naukowego doktora w dyscyplinie Pedagogika.

Ewa Bielska

